

prof. dr hab. Bronisław Sitek, prof. zw.
SWPS - Uniwersytet Humanistycznospołeczny
w Warszawie

12 maja 2017 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej magistra Alessandro Tedesco, napisanej na temat: *La contumacia nelle procedure civili e penali extra ordinem*, Warszawa 2017, wydruk komputerowy, stron 266. Tekst w języku włoskim.

1. Temat rozprawy i metodologia

Autor rozprawy doktorskiej pt. *La contumacia nelle procedure civili e penali extra ordinem* podał się analizie podjął się jednej z instytucji prawa procesowego, tak cywilnego jak i karnego, określanej łacińskim terminem *contumacia*. Termin ten oznacza niestawiennictwo oskarżonego na rozprawie sądowej, pomimo prawidłowego wezwania. Moim zdaniem dobór tematu badawczego jest trafny i ciągle aktualny, o czym świadczą stosowne uregulowania w prawie materialnym i procesowym w prawie włoskim, europejskim, a także i polskim.

Tak jak nie mam uwag co do doboru tematu badawczego, tak mam kilka uwag dotyczących metodologii. Na pierwszym miejscu należy wskazać, że Doktorant nie zbudował żadnej hipotezy badawczej. Nie określił te celu badawczego. Trudno jednak jest prowadzić badania naukowe bez jasno określonych celów i hipotezy. Dobrze, aby Doktorant z czasem te elementy wprowadził do pracy, zwłaszcza jeżeli miała by być publikowana.

W pracy brakuje też jasno określonych metod badawczych. Z lektury tekstu doktoratu wynika, że Doktorant posługuje się metodą prawno-historyczną, typową dla badań romanistycznych, prawno-dogmatyczną, dzięki której przeprowadza w swojej pracy analizę tekstów prawnych historycznych i współczesnych, prawno-porównawczą w celu przeprowadzenia analizy rozwiązań występujących w prawie rzymskim, prawie włoskim i prawie europejskim.

Dookreślenie hipotezy badawczej, celów badawczych oraz metod stosownych podczas realizacji przedmiotu badań niewątpliwie przyniosłoby się do podniesienia jakości tej pracy.

2. Warsztat i układ pracy

Praca nie posiada klasycznej systematyki z podziałem na rozdziały. Doktorant podzielił pracę na siedem części organizując je w trzy grupy problemowe, prawo rzymskie (część 1-V), prawo włoskie (cz. VI) i prawo europejskie (cz. VII). Doktorant nie podaje powodów, dla których przyjął taką systematykę oraz dlaczego wybrał do analizy system prawa

włoskiego i europejskiego obok prawa rzymskiego. Ponadto, w pracy doktorskiej znajduje się spis treści, wykaz źródeł prawa i literatury. W dwóch rozdziałach Doktorant zawarł wnioski końcowe (*brevi considerazioni conclusive*), w innych jednak ten dość pożyteczny zabieg metodologiczny został pominięty. A szkoda. Nie wiadomo do jakich wniosków chce dojść Doktorant. Mimo, że praca zawiera wiele ciekawych analiz i spostrzeżeń badawczych do których doszedł Doktorant i de facto takie wnioski Doktorant wyprowadza.

W pierwszej części rozprawy doktorskiej (s. 14-47) Doktorant przedstawił przebieg procesu *extra ordinem* ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji bezpośrednio i pośrednio związanych z nieusprawiedliwionym stawiennictwem pozwanego w sądzie, mimo prawidłowego jego wezwania - *contumacia*. Do takich pojęć, które mogą być w jakiś sposób zbieżne z terminem *contumacia*, należy zaliczyć termin *absentia*. Doktorant wymienił i omówił sytuacje powodujące niestawiennictwo w sądzie, jednak nie podlegające w żadnej mierze penalizacji. Są to: nieobecność pozwanego w sprawach publicznych, karmienie dziecka przez matkę po porodzie, niedojrzałość wiekowa czy też *ruscititas*, czyli niska świadomość prawa i obowiązków publicznych.

W drugiej części rozprawy doktorskiej (s. 48-71) Doktorant przedstawił początki procesu kontumacyjnego. Jego początki sięgają okresu republiki, czyli procesu formułkowego, a następnie pryncypatu czyli procesu kognicyjnego. Największą część tego rozdziału stanowi przedstawienie zasad dostarczania pism czy informacji dotyczącej stawiennictwa w sądzie na rozprawie.

W trzeciej części rozprawy doktorskiej (s. 72-90) Doktorant przedstawił przebieg postępowania sądowego w przypadku wystąpienia kontumacji po stornie pozwanego, ale również i powoda. Na początku została przedstawiona kwestia uprawnień sędziego w takim przypadku. Następnie, w jaki sposób mogła zmaterializować się kontumacja pozwanego czy też powoda? W jaki sposób to niestawiennictwo się manifestowało? W końcu Doktorant przedstawił katalog kar jakie mogły spotkać sprawcę kontumacji.

W czwartej części doktoratu (s. 91-122) Doktorant przedstawił sposób zakończenia postępowania kontumacyjnego. Tutaj dość ciekawie Doktorant pokazał jak mogło zakończyć się postępowanie kontumacyjne w zależności od konkretnego przypadku, np. nieobecności pozwanego w sprawach publicznych czy też niestawiennictwa zawinionego. Następnie omówiony został przypadek nieważności wyroku wydanego w trakcie postępowania kontumacyjnego, wniesienie apelacji oraz możliwość zastosowania *restitutio in integrum* w przypadku prawomocnego wyroku, który okazał się niesprawiedliwy.

W piątej części doktoratu (s. 123-165) Doktorant przedstawił postępowanie kontumacyjne również w przypadku procesu karnego. Na początku Doktorant przedstawił

historię postępowania kontumacyjnego w przypadku procedury karanej, a następnie omówił tryb postępowania. Dość dużo miejsca w tej części pracy zostało poświęcone przypadkom usprawiedliwianej nieobecności oskarżonego podczas procesu spowodowanej różnymi przyczynami, zwłaszcza wykonywania obowiązków publicznych. Na końcu tego rozdziału są wnioski końcowe. W intencji Doktoranta miały one dotyczyć części romanistycznej. Ale ten zabieg metodologiczny nie jest szczęśliwy, bowiem w dużej mierze dotyczy tej ostatniej części. Właściwiej byłoby jednak dopisać wnioski po każdej części.

W szóstej części doktoratu (s. 167-210) Doktorant przedstawił postępowania kontumacyjne w systemie prawa włoskiego tak w ramach procedury cywilnej jak i karnej. Doktorant dokonał dość szczegółowego przedstawienia charakterystyki obu postępowań. Wykazał się dość dobrą znajomością włoskiego prawa materialnego i procesowego.

W siódmej części doktoratu (s. 211-236) Doktorant przedstawił kwestie dotyczące postępowań kontumacyjnych w świetle regulacji unijnych, zwłaszcza decyzji 2009/299/WSiSW z dnia 26 lutego 2009 r. wzmacniająca prawa procesowe osób oraz ułatwiająca stosowanie zasady wzajemnego uznawania do orzeczeń wydanych pod nieobecność danej osoby na rozprawie.

Taki układ pracy uznaję zasadniczo za poprawny, chociaż rozkład materiału nie jest równomierny. Praca zakończona jest wnioskami (s. 237-240). Muszę jednak powiedzieć, że ta część pracy raczej przypomina mi podsumowanie. Brakuje prawdziwych wniosków, zwłaszcza wniosków *de lege ferenda*. Tym bardziej, że Doktorant omawiał nie tylko procesu kontumacyjny w prawie rzymskim, ale również i współczesnym, czyli włoskim i unijnym. Aż chciało by się usłyszeć, czy zostało coś z prawa rzymskiego, zwłaszcza w systemie prawa włoskiego.

3. Źródła i literatura

Doktorant w swojej pracy doktorskiej analizuje głównie źródła prawnicze, rzadko źródła literackie. Zasadniczo Doktorant swoje badania oparł na badaniach źródeł prawa rzymskiego. W części dotyczącej prawa pozytywnego przywoływał też źródła prawa włoskiego i europejskiego. Zostały one umieszczone w wykazie źródeł, ale dość daleko od sposobu wyczerpującego. A szkoda, bo to niewątpliwie dałoby bardziej pozytywny obraz tej rozprawie doktorskiej.

Trudno nie dostrzec braków jakie Doktorant dopuścił się w obszarze kwerendy literatury. Swoje badania oparł na od 116 pozycjach literatury, w tym na siedmiu niemieckojęzycznych, dwóch francuskojęzycznych i dwóch anglojęzycznych. Pozostała literatura to włoskojęzyczna. Zasadniczo w przypadku prac doktorskich to zbyt mała ilość

literatury. Usprawiedliwieniem tego może być fakt, że problematyka niestawiennictwa oskarżonego na rozprawie sądowej nie jest kwestią często podejmowaną przez romanistów czy też współczesnych prawników. Należy zaznaczyć, że Doktorant nie wykorzystał całej literatury przedmiotu, chociaż wspomina we wstępie o publikacjach szeregu autorów. Nie uwzględnił jednak takich pozycji, jak: F. Comacho-Evangelista, La epistula di Claudio Quartino y el proceso en contumacia en las provinciasTarraconense. RIDA 11/1964, s. 299-319; N. Ponassa De La Veca De Miguens, El processo en contumacia y formasespeciales de apelacion, Sodalitas VI, Napoli 1984, s. 2805-2811. Zdarza się, że literatura znajdująca się w wykazie nie ma odzwierciedlenia w przypisach czy w pracy. Nie jest wiadomo też co oznacza niedokończony zapis w bibliografii jak np. Grenfell-Hunt-Bel ed. London 1924. Chodzi zapewne o wspólną publikację z 1924 r. takich autorów jak: E.P. Grenfell, A.S. Hunt, H.I. Bel.

W mojej ocenie wykorzystane źródła w pracy oraz literatura na której Doktorant oparł swoją pracę są dostarczające do pozytywnej oceny rozprawy doktorskiej. Nie są wystarczające do ewentualnej publikacji. W tym przypadku praca winna być uzupełniona o braki formalne (warsztatowe) ale też i o podniesienie poziomu merytorycznego opracowania problemu.

4. Zadania badawcze

Moim zdaniem Doktorant trafnie wybrał problem badawczy. Jest on ważny ze względu na procesy globalizacyjne, gdzie coraz częstszym zjawiskiem jest niestawiennictwo w sądzie, mimo prawidłowego wezwania sądowego. Przyczyny tego zjawiska są zapewne liczne. Do najważniejszych jednak należy zaliczyć przemieszczania się ludzi na skalę od dawna nie spotykając. Są tym samym zajęcie sprawami publicznymi, czy prowadzeniem własnego biznesu, nierzadko w odległych zakątkach świata. Nie mają tym samym czasu na to, aby obcy daleką podróż tylko w celu stawienia się w sądzie cywilnym. W sprawach karnych natomiast oskarżeni unikają stawiennictwa celem uniknięcia skazania i odbycia kary.

Analogicznie można powiedzieć, że również w uniwersalnym świecie antycznym ludzie często się przemieszczali w celach biznesowych czy wykonywania zadań publicznych. Na okoliczność niestawiennictwa na rozprawie tworzone były odpowiednie przepisy materialne i procesowe, celem których było złagodzenie przeszkód w prowadzeniu spraw cywilnych czy karnych. Rozwiązania wypracowane wprawie rzymskim, ukazane przez Doktoranta, stały się niewątpliwie podstawą do wprowadzenia współczesnych regulacji.

Doktorant w wielu miejscach swojej pracy ma odwagę wyrazić swoje własne poglądy czy zdanie na określone na dany problem.

5. Kwestie dyskusyjne

Podstawową kwestią dyskusyjną dla mnie jest sama systematyzacja pracy. Według mnie bardziej właściwy byłby układ problemowy pracy. W ten sposób możliwe byłoby pełniejsze zastosowanie metody prawno-porównawczej. Tym samym brakuje w pracy rozdziału lub szerszego zakończenia pracy, gdzie znalazłyby się elementy porównawcze, ukazując podobieństwa i różnice.

Wprowadzenie prawa unijnego do pracy było poprawnym zabiegiem metodologicznym, ale nie do końca wykorzystanym. Była to okazja, aby pokusić się o ocenę możliwości ujednolicenia postępowań kontumacyjnych w Unii Europejskiej.

6. Błędy

W pracy znajdują się liczne literówki, zwłaszcza w pisowni wyrazów niemieckojęzycznych, np. s. 259 w trzech przypadkach winno być "oe" a jest "o". Można spotkać się z pozycjami literatury w jej wykazie, a nie znajdującej swojego odzwierciedlenia w tekście czy przynajmniej w przypisach.

7. Ocena rozprawy

Należy uznać, że rozprawa stanowi przyczynek do rozwoju badań romanistycznych z elementami komparatystyki prawniczej. Ocena rozprawy została już wcześniej wyrażona w stwierdzeniach o trafności wyboru tematu (pkt. 1). Raczej pozytywnie oceniam układ rozprawy (pkt. 2). Za dostatecznie wystarczającą uznaję podstawę źródłową i literaturę tematu, z tym że Doktorant nie ustrzegł się licznych braków warsztatowych (pkt. 3). W pkt. 4 stwierdziłem, że Doktorant osiągnął postawione sobie cele badawcze, które nie zostały przez niego *expressis verbis* sformułowane. W pkt. 6 wyliczyłem tylko niektóre braki, które wynikają w dużej mierze z szerokiego zakresu pracy. Można powiedzieć, że jest to praca stanowi przyczynek do rozwoju dalszych badań nad prawem rzymskim.

Moja ocena rozprawy doktorskiej magistra Alessandro Tedesco jest pozytywna i uważam, że spełnia ona wymogi ustawowe określone w art. 13 pkt. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003r. Nr 65, poz. 595) oraz może stanowić podstawę do przeprowadzenia dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Bronisław Sitek

